

Rácz András – Túrke András István
Magyar biztonság- és védelempolitika Európai Unió dimenziókban¹

I. A biztonságpolitikai környezet megváltozása

I.1. Kilépés a Varsói Szerződésből, viszony Oroszországgal

A magyar biztonságpolitikát a rendszerváltozásig a Varsói Szerződésben való részvétel határozta meg. A Varsói Szerződés speciális jellegénél fogva a katonapolitikát az állami politika fontos részévé tette, ami a politikai a katonai és a gazdasági tervezést egységbe vonva igyekezett felkészíteni az államokat a hadviselésre.² Az ország tagságából és földrajzi helyzetéből adódóan nem maradhatott volna ki egy, a két szövetségi rendszer közötti összecsapásból, ami a haderő méretében és felszereltségében is tükröződött.³

Magyarország 1991-ben a Varsói Szerződés „teljes körű felülvizsgálatát” javasolta, amelyhez aztán – az átalakulás általános folyamatához illeszkedve, és bizonyos konkrét események hatására többen is csatlakoztak.⁴ (1. Csökkentek Lengyelország aggodalmi saját határait illetően, amikor elkezdett konkretizálódni a német egyesülés megvalósulása. 2. 1991. január 13-án szovjet különleges erők szétverték a reformokat követelő vilniusi tüntetést, így sürgetővé vált, hogy megszűnjön minden olyan jogalap, amely hivatkozási lehetőséget adna a szovjeteknek egy esetleges beavatkozásra bárhol a VSZ területén.)

A VSZ megszűnésének hatására az 1990 és 1994 közötti időszakban a magyar hadsereg létszáma közel 200.000. főről 100.000. főre (majd 1999-re volt 61.000 főre⁵) csökkent és egy körkörös védelmi doktrína lett meghirdetve a NATO- pályára állásig.⁶

A kilencvenes évek második felére az orosz katonai-politikai elit többségének gondolkodásában konszenzus alakult ki arról, hogy globális és nyugat-európai hadszíntérre koncentrálni a tervezést fel kell váltani a déli régiókra (Transz-Kaukázus, Közép-Ázsia, Távol-Kelet) irányuló tervezéssel. Oroszországban, bár maradtak ellenérzések a NATO keleti, elsősorban balti kibővülésével, ma komoly politikai tényezők nem gondolják, hogy nyugatról veszély fenyegetné, és hasonlóképpen a NATO (benne Magyarország) sem számol hagyományos vagy más típusú konfliktussal az orosz fél irányából.⁷

I.2. Integrálódás a NATO-ba, kapcsolat az Egyesült Államokkal

Mindenesetre a '90-es évek átalakulásainak bizonytalanságai a térségben, a balkáni háborúk a mindenkori magyar kormányzatban nem hagyhattak egy szemernyi kétséget sem afelől, hogy az ország számára a legfontosabb biztonság- és védelempolitikai cél az Észak-Atlanti Szövetségbe való integrálódás. A lakosság e kérdésben megosztottabb volt, bár a NATO népszavazáson 85,33% az igenre szavazott a részvétel mindössze 49,24% körül volt.⁸

A jugoszláv polgárháború, illetve a koszovói konfliktus idején három szomszédos államban is folyt katonai konfliktus: 1991 – Szlovénia, 1991–1995 – Horvátország, 1999 – Szerbia) bár komolyabb atrocitásokra egyik fél részéről sem került sor.⁹

Hazánk biztonságát akkoriban legközvetlenebbül a regionális instabilitás és az etnikai-vallási jellegű konfliktusok, illetve az ezekkel járó kísérőjelenségek: az illegális és a tömeges migráció valamint a

¹ CFSP: Közös kül- és biztonságpolitika; ESDP : Európai Biztonság- és Védelempolitika

² Valki László (szerk.) : A NATO. Bp., Corvina , én. p. 30

³ Demkó Attila: A Magyar Köztársaság biztonságpolitikai környezetének változásai in: Hadtudomány 2004/1

⁴ Dunay Pál: Az átmenet magyar külpolitikája. In: Gazdag Ferenc – Kiss J. László, A magyar külpolitika a 20. században. Tanulmányok. Bp, 2004, Zrínyi Kiadó. pp. 221–240. 224. p.

⁵ Gazdag Ferenc, Az Európai Unió közös kül- és biztonságpolitikája. Bp, 2000, Osiris kiadó. Függelék, 5. Tábla

⁶ Szenes Zoltán "Magyar haderőreform és az iraki magyar szerepvállalás"

⁷ Demkó

⁸ OVI: NATO-népszavazás eredményei 1997

⁹ Magyarország légtérét több ízben sértették meg a jugoszláv hadsereg repülőgépei, és néhány határmenti települést többször is ért véletlen bombatámadás, illetve kézifegyvertűz, amely azonban szerencsére csak anyagi károkat okozott

szervezett bűnözés felerősödése veszélyeztette, illetve kisebb mértékben, de veszélyezteti a mai napig is.¹⁰

Balkáni műveleteinek támogatása céljából a NATO – főleg amerikai részvétellel – kiépítette a taszári légi bázist, mely bizonyos mértékben megnövelte Magyarország biztonságérzetét. A NATO-val – és azon belül az Amerikai Egyesült Államokkal – való jó kapcsolat kialakítása és megőrzése máig (is) kulcsfontosságú tényezője a magyar külpolitikának.

Az iraki háború kacsán a nyolcak leveleként ismert akcióban való részvételre is ezzel az alapelvvel összefüggésben került sor. A kivitelezés diplomáciai szempontból nem tartozott a legsikeresebb lépések közé,¹¹ és érthető, ha a német-francia tengelyű Európa burkolt és óvatos kritikával illette e lépést.

A magyar lépést részben az motiválta, hogy az országot a NATO részéről szinte folyamatos kritika éri a kötelezettségvállalások nem megfelelő teljesítése miatt.¹² A magyar diplomácia pedig az iraki háború kacsán, úgy tűnik, némiképp összekeverte a NATO-hoz való viszony fontosságának hangsúlyozását az Egyesült Államokkal való szolidaritás vállalásával – az Irak elleni katonai fellépés ugyanis ismert módon nem NATO-akció volt.

A NATO-n és az EU-n belüli törésvonalak tehát kétségkívül nehéz helyzetbe hozzák a magyar külpolitikát. Az USA-n belüli eltérő nézőpontok a Bush-kormányzat retorikáját kevésbé, közvetlen aktivitását azonban inkább befolyásolják. A legitimitáció keresése az utóbbi időben kétségtelenül jelentkezik, de az önálló cselekvés jogának hangoztatása fennmaradt. A magyar dilemmát annak eldöntése okozza, hogy ebben a helyzetben mennyire legyünk európaiak, illetve atlantisták.¹³

Az EU '90-es éveket jellemző gyengélkedő válságkezelő magatartása Magyarországon azt az általános véleményt alakította ki, hogy hogy biztonságunk garantálására az európai keretek, az ún. *soft security* eszközei (EU-tagság, EBESZ) elégtelenek, és katonai biztonságunk garantálása szempontjából a NATO-t kell elsődlegesnek tekintenünk.

A nem kizárólagosan katonai, *soft-security* típusú biztonsági kihívások tekintetében viszont az EU – egész eszközrendszerének természetéből adódóan – hatékonyabban tud fellépni. Az utóbbi másfél-két évben pedig jelentősen megerősödött az EU szerepvállalása a balkáni és kelet-európai régióban, azaz a Magyarország biztonsága szempontjából leginkább fontos térségekben.

Így tehát felvetődik a kérdés, hogy nem szorul-e módosításra az eddig mintha kissé túlságosan is atlantista irányultságú magyar külpolitika. A NATO természetesen továbbra is a katonai biztonság legfontosabb garanciája Budapest számára (továbbá számos magyar katonai beruházás, így például 3 légtérfigyelő radar is NATO-forrásokból épül), azonban ahogy a biztonság sem kizárólagosan katonai természetű, úgy a NATO mellett az uniós kül- és biztonságpolitikai törekvésekben is igyekeznünk kell résztvenni.

I.3 Magyarország biztonságpolitikai helyzete

A Balkán-háborúk idejében úgy tűnt, Magyarország a térség stabilitásában fontos, méretéhez képest jóval nagyobb szerepet tölthet be ideig-óráig. Mára azonban ez a lehetőség, ha nem is enyészett el, de erősen átalakult. A Taszári bázis szerepe leértékelődött, hiszen Románia és Bulgária NATO csatlakozásával a Fekete-tengeri kulcspozíciók birtoklása egyik oldalról, másrészt a NATO és az EU fokozódó szerepvállalása és missziói a volt Jugoszlávia bizonyos térségeiben új bázisokkal egyre délebbre terjesztik ki a délkelet-európai biztonsági zóna határait.

¹⁰ Demkó

¹¹ Maga a nyilatkozat aláírása még nem feltétlenül számított volna hibának, hiszen az csak az atlanti szolidaritás szükségességét hangsúlyozta. Am mivel erről egyetlen aláíró állam (így Magyarország sem) tájékoztatta előzetesen sem az Európai Bizottság elnökét, sem Javier Solanát, sem a görög elnökséget, sem pedig Berlint vagy Párizst, érthető volt az említettek aggodalma, amikor a lépés mögött Németország és Franciaország elszigetelésére irányuló szándékot sejtettek. Lásd: Tóth Péter – Póti László: A magyar kül- és biztonságpolitika új hangsúlyairól. In: Gazdag Ferenc – Kiss J. László: A magyar külpolitika a 20. században. Tanulmányok. Bp., 2004, Zrínyi Kiadó. pp. 313–325. 318. p.

¹² A NATO-n belül az Egyesült Államokhoz való viszonyt pedig külön is megterhelte, hogy a magyar légierő vadászgépbeszerezésére kiírt tenderen hosszú vita után végül nem az amerikai F-16-osok, hanem a svéd Gripen-ek beszerzése mellett döntött a magyar vezetés.

¹³ Deák Péter: Haderőn kívüli feltételek és hatások a Magyar Honvédség reformjában in: Hadtudomány 2004/1

Magyarország a szomszédos országokkal olyan partneri viszonyt alakított ki, amely valószínűtlenné teszi a katonai fenyegetés lehetőségét. Hazánk minden szomszédja része az euróatlanti integrációnak vagy kinyilvánította integrációs törekvéseit, ezért a kétoldalú kapcsolatokat a kikerülhetetlenül fellépő nézetkülönbségek megléte mellett az együttműködés dominálja.¹⁴

Déli szomszédaink közül Horvátország egyelőre nem került ugyan be sem a NATO, sem az EU jelenlegi meghívottjai közé, de integrációja, gazdasági fejlettsége és politikai érettsége miatt a jövőben lehetőség lesz rá. Ugyanakkor Szerbia és Montenegró euroatlanti integrációja, bár az ország az utóbbi három esztendőben megindult a reformok útján, csak hosszú távon képzelhető el. Komolyabb biztonságpolitikai kockázat úgy tűnik egyedül Ukrajna felől adódhat, bár a magyar-ukrán kapcsolatok hosszú évek óta problémamentesek (1993 ukrán-magyar alapszerződés), és legnagyobb szomszédunk immár szintén az euroatlanti integrációt tűzte ki céljaul, bár EU- és NATO-csatlakozása középtávon nem várható.¹⁵

I.4 Új típusú fenyegetések, terrorizmus

Magyarország számára jelenleg a hagyományos támadásnál jóval nagyobb valószínűségű veszélyt jelentenek az új típusú fenyegetések. A legsúlyosabb fenyegetést a hagyományos támadások mellett a terrorszervezetek végrehajtási módszereinek és eszköztárának kibővülése jelenti. Gyakorlatban ez azt jelenti, hogy az elmúlt néhány évben előállt új helyzetben a hazánkat érő fenyegetések és kihívások nem különböznek jelentősen a NATO és az EU egészére ható fenyegetésektől és kihívásoktól. Tagságunkból adódóan nem új problémákkal kell szembenéznünk, hanem amúgy is jelentkező kérdéseket kell szélesebb horizonttal értelmeznünk.¹⁶

Magyarország azonban eddig úgy tűnt a terrorizmus-fenyegetést jelenleg nemzetközi „keresztesháborúk” lezárását jelentő béketeremtő akciókban való részvétellel kívánja kezelni és nem igen látni olyan átfogó, alapos belbiztonsági intézkedéscsomagnak, vagy -tervnek a nyomát, mint amilyeneket pl. Franciaországban foganatosítottak a 2003-ban reaktivált és jelentősen átdolgozott Vigipirate Terv kapcsán.

A terrorizmus elleni harcban egyes vélemények szerint az USA a katonai erőt, az EU a nem katonai megoldások jelentőségét értékeli túl. Ez utóbbiban, a diplomácia területén a kisebb országoknak jobb lehetőségeik vannak. Szinte már közhely, hogy a 21. században egyre inkább elmosódik a különbség külső és belső biztonság között, közelednek egymáshoz a rendőrség és a hadsereg funkciói, továbbá a hírszerzés és elhárítás kiemelkedően fontos szerepénél fogva a titkosszolgálatok integrálása egy egységes honvédelmi rendszerbe elengedhetetlen. Ez azzal is jár, hogy elmosódik a különbség a titkosszolgálatok és a rendőrség között, amely előbb-utóbb felveti egy rendkívül széles hatáskörű „biztonsági minisztérium” létrehozásának szükségességét. E koncepció azonban rendkívül ellentmondásos, különösen a volt kommunista országokban, és a fogalom igen szorosan kötődik a totalitáriánus államhoz.¹⁷

Magyarország olyan egyéb potenciális fenyegetésekkel számol, mint a tömegpusztító fegyverek és komponenseik vagy kiindulási (alap)anyagaik és hordozó eszközeik illegális kereskedelme. Kockázatoknak értékeli az illegális és tömeges migrációt, a szervezett bűnözést, a drogkereskedelmet, a környezeti és más tényezőket. Ezen értékelésre alapozva rögzítik az úgynevezett „katonai alkalmazási forgatókönyveket” és az „ambíciószinteket”, mint tervezési alapvetéseket.¹⁸

A hazai műveletek ambíciószintjei az ország katonai védelme; a határbiztosítás, a légtér-ellenőrzés, protokolláris feladatok, a polgári hatóságok támogatása és a befogadó nemzeti támogatás.

A külföldi műveletek ambíciószintjeihez a haderőreform egy telepíthető dandárral, két vadászrepülő géppárral és 4 db harci helikopterrel számol az 5. cikkely szerinti külföldi harci műveletekhez. Továbbá két zászlóaljnyi erővel a béketámogató műveletekhez. Az expedíciós célú feladatokhoz specializált önálló műveletekkel számol. Az EU-műveletekhez az ambíciószint külön képességet nem tervez, ehhez a NATO-műveletekre tervezett képességgel számol.¹⁹

¹⁴ Demkó

¹⁵ Ibid.

¹⁶ Ibid.

¹⁷ Gyarmati István: A magyar honvédség az Európai Unióban in: Hadtudomány 2004/2

¹⁸ Kunos Bálint: A haderőreform haditechnikai aspektusai in: Hadtudomány 2000/3

¹⁹ Pekó József: A haderőreform néhány stratégiai kérdése in: Hadtudomány 2004/1

II. A magyar haderőreform vitái

I.1. A két fő álláspont

A magyar haderőreform vitája a rendszerváltozástól – de valójában már az 1987-es Rubint és Gerecse fedőnevű reformtervektől kezdve – húzódik és megnyugtatóan napjainkig sincs tisztázva.

Alaphelyzetnek tekinthető, hogy a '90-es évek elején az ország hadi kapacitása szovjet rendszerű, kb. a 60-70-es évek technikai színvonalának megfelelő területvédelmi prioritású volt az eszközpark és a harcanyagok frissítése a '80-as években szinte teljesen leállt. Legfontosabb probléma a hadrafoghatóság, különösen a gyors reagálás a légvédelem esetén.²⁰

A haderő jelenlegi helyzetét tekintve, megállapítható, hogy a honvédség alapvetően a korábbi, VSZ-eredetű fegyverzet és felszerelés bázisán, az alapvető feladatai ellátásához minimálisan elégséges, de a legfontosabb területeken már NATO-együttműködésre képes haderővé vált. A működés sok területén azonban még nem felel meg a szövetségi rendszerhez csatlakozásból, illetve a jövő évezred elejét jellemző korszerű haderővel szemben támasztott elvárásokból adódó kihívásoknak.

A konkrét műveleti képességek terén hiányzik a határokon kívül telepíthető vezetés-irányítási (C2) képesség, a logisztikai rendszer és a légielő alkalmazhatósága pedig erősen korlátozott.²¹

A legfontosabb problémát az jelenti, hogy a hadsereg mindenfajta külföldi alkalmazásához az Országgyűlés felhatalmazása szükséges, ami a demokratikus kontroll szempontjából természetesen érthető, viszont – különösen a rendkívül megosztott magyar belpolitikai erőterben – jelentősen lassítja a gyors reagálás képességét. Az EU jelenlegi gyorsreagálás-forgatókönyve az „5/15 elvre” épül: a krízis kitörése (illetve a felhatalmazást adó ENSZ BT felhatalmazó határozat) után kb. 5-6 nap áll rendelkezésre a Tanács és a Politikai és Biztonsági Bizottság (COPS/PSK/PSC) számára a stratégiai tervezés, és még egyszer ennyi idő a hadműveleti tervezésre, mely főként a Katonai Bizottság (CMUE/EUMC) és a hadműveleti parancsnokság feladata. A csapatok kihelyezésének pedig kb. 12-15 napon belül meg kell valósulnia.

Kívánatos volna tehát, hogy a nemzetközi kötelezettségvállaláshoz²² kapcsolódó, ENSZ-felhatalmazással (!)²³ végrehajtott külföldi akciókra a mindenkori kormányhatalom jóváhagyásával is sor kerülhessen.²⁴

A haderőreformot övező vita egyik kérdése, az interoperabilitás megteremtése kapcsán, nem csak az, hogy jelentős költségeket emészt fel, de megéri-e egyáltalán, és nem olcsóbb-e lemondani a régi korszerűsítéséről és a legtöbb esetben teljesen új, korszerű haditechnikai eszközöket beszerezni. E kérdésre előbb olyan válasz született, amely a régi kapacitás fejlesztését, és párhuzamosan új eszközök beszerzését irányozta elő. Az ezredfordulótól azonban levonták a konzekvenciákat, miszerint a régi elavult kapacitás fenntartása nem rentábilis (gondoljunk itt pl. a MIG-29-ek fogyasztására) és a rendelkezésre álló pénzügyi forrásoktól túlnyomórészt új, hatékony eszközök beszerzésére kell fordítani.

És itt következik a vita második alapvető kérdése: milyen természetű legyen az új magyar hadsereg? Az egyik álláspont szerint a NATO-ba és az EU-ba való integrálódás, továbbá a fentebb vázolt kedvező biztonságpolitikai helyzet lehetővé teszi azt, hogy Magyarország a kollektív biztonság előnyeit kihasználja és szinte teljes mértékben lemondjon területvédelmi kapacitásairól. (1. premissza: nincs katonai veszély - 10 év.) Ehhez jön még az, hogy az ország védelmét saját forrásokból Magyarország képtelen lenne megoldani. Ráadásul nem lehet tovább tartani azt a helyzetet, hogy a haderőelemeken belül minden régi hagyomány és fegyvernem megmaradjon, és az tovább működjön.²⁵

Hogy mégis megfelelünk NATO-ban vállalt kötelezettségeinknek az új típusú, nem egyszer Európán kívüli missziókban való részvételre kell vállalkoznunk, korszerű, speciális alakulatokkal mintegy „kompenzálva” a NATO-t azért, hogy egy esetleges támadás esetén megvédi hazánkat. Itt fontos

²⁰ Kunos

²¹ Kunos

²² Tehát nemcsak a NATO, de adott esetben az EU is!

²³ Magyarország, mint kis területű, alacsony népességű ország alapvetően érdekelt abban, hogy a konszenzusra épülő nemzetközi biztonságpolitikai szervezetek, így például az ENSZ megőrizze jelentőségét a különféle válsághelyzetek rendezése során, és ne kerüljenek előtérbe az *ad hoc* koalíciók létrehozásával legitimált katonai akciók.

²⁴ Kunos

²⁵ Szenes

megjegyeznünk, hogy Magyarország haditechnikai és fogalmi szempontból nem tesz különbséget NATO és EU-különleges missziók között, fejlesztendő speciális egységeit a NATO-feladatokhoz igazítja és joggal feltételezi, hogy azok az EU-missziókhoz is megfelelőek (lesznek). Az európai uniós tagság biztonság- és védelempolitikai vonatkozásai szakértői vélemények szerint nem támasztanak vadonatúj követelményeket Magyarországgal, a Magyar Honvédséggel szemben, bár köztudott, az Európai Unió egy átfogó, helyenként nemzetek feletti integráció, amelynek akaratérvényesítő képessége a tagállamokkal szemben minőségileg más.²⁶

Ellenvélemények szerint bár „*Európában majdnem minden állam nyugodtan lemondhat a hagyományos területvédelemről és az azokhoz szükséges „maradványerőkről”, addig ez a világ számos más területén messze nem igaz (nehéz lenne meggyőzni a dél-koreai, a tajvani, a pakisztáni vagy a kongói vezetést, hogy országa nyugodtan lemondhat a területvédelmi erőkről, hiszen területét és szuverenitását nem fenyegeti semmilyen veszély.*”²⁷ Kérdéses, hogy „... le szabad-e mondani a területvédelemről, hiszen bizonyos katonai képességek felszámolása viszonylag könnyű, de ha szükség esetén újra létre kellene hozni ezeket, akkor az sokáig tartana és egyáltalán nem biztos, hogy adott esetben lenne rá idő. Azaz, mi történik, ha a biztonsági helyzet megváltozik Európában, környezetünkben, és mégiscsak szükség lenne területvédelmi erőkre.”²⁸

A másként gondolkodók számára a magyar hadsereg legfontosabb feladatának tehát az ország védelmét kéne tekinteni. Mivel csak kismértékű fejlesztésre van lehetőség, a meglévő technika pedig – véleményük szerint – felújítással még hosszabb ideig rendszerben tartható és ezzel jelentős források takaríthatók meg, célszerű jobban élni a felújításon alapuló modernizációval. A haderő önállóan folytatott – nemzeti hatáskörű – katonai feladataihoz viszont páncélozott harcjárművekre, harckocsikra és támogató tüzérségre van szükség²⁹ melyekkel a fenti koncepció megszüntetni igyekszik.

Ezen álláspont képviselői azt hangsúlyozzák, a honvédelem hagyományos fogalmának magyarországi de akár európai méretekben való átértelmezése vezet(ett) ahhoz a gyakorlatban, hogy az ország *elfogadja az Egyesült Államok* biztonság- és védelemstratégiája szerinti „*megelőző csapás*” és ennek megfelelően a „*szövetségi fenntartás területen kívülségének*” alapelveit és gyakorlatát, a XXI. század új típusú biztonsági kihívásának és fenyegetésének megelőzésében és kezelésében. Ez nyilvánvalóan azzal is jár, figyelmeztetnek, hogy államunk – esetenként – lemondana a belügyekbe való be nem avatkozás és a nemzetek közötti viszályok békés rendezése elvének betartásáról.³⁰ (Lásd a 23. sz. lábjegyzetet.)

Azonban ezen álláspont képviselői szerint (mely a NATO alapításainak kiinduló tételeire helyezi a hangsúlyt) minden NATO és EU-tagállam fegyveres erejét elsődlegesen a saját országa és a szövetség közös katonai védelme érdekében tartja fenn és fejleszti. Következésképpen nem a haderő nagyobb, hanem csak kisebb részét kell a különböző, az Észak-atlanti Szerződés 5. cikkelye alá nem tartozó műveletekben való méltányos részvételre alkalmassá tenni. Ezek szerint a hosszabb távú biztonságpolitikai céljaink változatlanok: szavatolni az ország függetlenségét, szuverén államiságát és területi épségét; hozzájárulni a szövetség kollektív biztonságához; elősegíteni a nemzetközi béke fennmaradását, az euroatlanti térség, Európa és saját régióink biztonságának és stabilitásának erősítését.³¹

A magyar haderőreform – szerintük – azoban mind a magyar alkotmánnyal mind a NATO alapokmánnyal szemben áll.³² A Washingtoni szerződés 3. cikke szerint: „... a Felek külön-külön és együttesenfenntartják és fejlesztik egyéni és kollektív védelmi képességüket fegyveres támadással szemben” A washingtoni szerződéssel és az alkotmánnyal összhangban lévő, a Magyar Köztársaság biztonság- és védelempolitikájának alapelvei 6. pontja pedig egyértelművé teszi, hogy „A Magyar Köztársaság biztonságát két alapvető pillérre építi: egyfelől nemzeti önerejére, másfelől az euroatlanti integrációra és a nemzetközi együttműködésre.”³³ A honvédelem döntően Magyarországhoz kötött, annak szuverén államisága, anyagi és szellemi értékei védelmét jelenti, területének és légtérének fegyveres védelmével. A honvédelmet nem lehet az általános érdekek védelmével helyettesíteni, illetve több ezer

²⁶ Gyarmati

²⁷ Ibid.

²⁸ Ibid.

²⁹ Kunos

³⁰ Pekó

³¹ Ibid.

³² Ibid.

³³ Ibid.

kilométeres távolságra kihelyezni. Nyilvánvaló, hogy Magyarországnak vannak érdekei a világ távoli térségeiben is, de azok nem igénylik és nem is igényelhetnék a katonai erő alkalmazását.

II.2, A reform céljai

A védelmi felülvizsgálat Magyarország biztonsági környezetének katonastratégiai megítélésekor egy 10 éves időszakot vesz alapul, amin belül az országnak nem kell hagyományos értelemben vett katonai fenyegetettséggel számolnia. (a NATO esetében 10-20 év) Ez a 10 év összevág a magyar hadsereg teljes integrációjához szükséges becsült időszakokkal, ami kb. 2013-ra tehető.

A 2006-ra az átszervezett magyar hadsereg 40.000. fős létszámmal számol. (Tiszt 7500, zászlós és tiszthelyettes 11 700, legénységi állomány 13 350, főiskolai és tanintézeti hallgatók 650, köztisztviselők és közalkalmazottak 6800 fő.)³⁴

Az új haderő-koncepció a fent felvázolt első koncepciónak köszönhetően külföldi – jelentős – katonai szerepvállalással összhangban tehát radikálisan csökkenteni tervezi a „páncélos-képességet” (a harcokocsikat, a harci és a páncélozott harcjárműveket) és megszüntetni tervezi a hadműveleti támogató tüzérséget. Ez azt jelenti, hogy a gépesített lövészdandárok könnyű lövészdandárokká alakulnak át és a tüzérdandár megszűnik. A légvédelmi rakétaezredet pedig átszervezik a légierőhöz.

A koncepció jelentős csökkenésekkel számol a nem telepíthető vezetési elemeknél (védett vezetési pontok és a vezetékes híradás stb.). Teljeskörűen felszámolni tervezi a tartalékos szárazföldi katonai szervezeteket, így a haderő hadiállományával sem számol. A csapatok le- és átépítésével összhangban tervezi átépíteni a kiképzést biztosító intézményrendszert. A tervezett haderő-struktúra és -állomány tehát a honvédelmi képesség nagy mértékű *leépítését* vonja maga után. A szárazföldi haderőnem gépesített lövészdandárainak „könnyűvé tétele” és egyharmados csökkentése, a páncélos és a tüzérségi pusztítási képesség korlátozott harcászati keretek közé szorítása, a haderőnemből a kis hatótávolságú (MISTRAL) rakétaezred kiszervezése, egyes vélemények szerint a szárazföldi csapatok mint haderőnem megszűnését okozhatja. Ily módon alkalmatlanná válik az önálló, korlátozott méretű harctevékenység – mint a honvédelem-szavatolás nemzeti garanciájának – végrehajtására is.³⁵

II.3 Következtetések, konklúzió

Teljes biztonsággal kijelenthető, hogy Magyarország elavult katonai arzenáljával és kisállam jellegével egyedül képtelen lenne megoldani saját területi védelmét egy hipotetikus (de valójában soha nem kizárható) támadás ellen. E helyzetből több következtetés is adódik:

1, Mivel Magyarország úgy tűnik önerőből a jövőben csak a minimális katonai haderőt (legyen ez hagyományos vagy új jellegű) lesz képes felszerelni, mindennél jobban érdekelt az euroatlanti védelmi erők mellett az európai uniós hatékony védelmi hálózat kiépítésében. Az európai védelmi erő, szorosabb védelmi együttműködés mellett megnyilvánuló politikai akaratban tehát nem lesz hiány, és látenszuverenitásprobléma vitákba sem célszerű bocsátkozni. Az ország most kiépülő szerény, de várhatóan jól szervezett és speciális katonai kapacitása emellett remekül alkalmazható lesz a NATO feladatok mellett az EU ún. Petersberg típusú misszióiban való részvételre.

2, A hagyományos védelmi erők magyar fejlesztéséről való lemondás – a kollektív védelemért speciális akciókban való részvétel cserébe – logikája alapján, az elrettentés fogalma is újragondolandó és Magyarországnak aligha lesz érdeke azt ellenezni. A kétségtelenül nem túl égető probléma többször is felmerült annak kapcsán, hogy Magyarország beleegyezne-e atomfegyverek telepítésébe az ország területén. A mindenkori kormány eddig taktikusan kétértelműen fogalmazott (megfontolásra méltó) míg a mindenkori ellenzék hangosan ellenzi e lehetőséget a lakosság széles körű ellenérzésére építve.

3, Kisállamok számára felvetődhet a „potyautas” lehetőség is. Ausztriának például semmi érdeke nem fűződne semlegessége feladásához, hiszen mára csak NATO országok veszik körül ahonnan mindenfajta támadás kizárható. (Mégis 1995-ben belépett a Pfp-be.) Dánia egyre inkább hangoztatja fenntartásait a PESC/PESD költségvetési vonzatával kapcsolatban, például az ARTEMIS misszióban sem vett részt, se

³⁴ A honvédség hosszú távú fejlesztése és létszáma

³⁵ Pekó

katonailag, se pénzügyileg.³⁶ Bár Magyarország nincs olyannyira kedvező politikai helyzetben, mint ezen országok, mára mégis úgy tűnik belátható határidőn belül minden környező ország (Ukrajna esetében a helyzet összetettebb) mind a NATO és talán az EU tagjává is válhat. Magyarország számára tehát elvileg nyitottá válhat egy olyan út is, hogy a fenyegetettségérzés fokozatos csökkenésével a közös európai védelem költségeiből és terheiből való fokozatos kivonulásra és a dán példa követésére. Mindez a további kisebb (de akár a többi, viszonylag szegényebb) államok hasonló gondolkodása esetén az európai integrációs erők ellen hathat és nem feltétlenül célravezető, még akkor sem, ha remek zsarolási potenciált képezne az EU nettó finanszírozóinak a budzsé keretszámainak csökkentése megakadályozására.

4, Magyarország számára tehát a jövőben nyitva állna egy olyan lehetőség is, hogy egyfajta pozitív európai munkamegosztásra támaszkodva hagyományos szárazföldi erőit leszereli és mondjuk Hollandia példájára helikopteres egységeket, vagy bizonyos speciális alakulatokat (pl. műszaki, vegyvédelmi, katonai rendőri, stb.) szerel fel. A magyar haderőreform útja jelenleg ez utóbbi irányában kötelezte el magát. A magyar parlament 2004-ben döntött a sorkatonai szolgálat megszüntetéséről is. (A határőrségben a sorozás 1997-től szűnt meg.) Sajnos a kérdés korábban pártpolitikai vitává fajult a szakmai szempontok mellőzésével.³⁷

A korábbi feladatorientált hadseregből egy olyan képességorientált önkéntes haderő felállítása a cél³⁸, mely alkalmazkodni képes, mobil, fenntartható és rugalmas és ugyanúgy alkalmas a terrorista csoportok elleni hadviselésre, mint a nagyméretű expedíciós háborúban való részvételre.

A volt magyar vezérkari főnök szerint „*tényleg összefügg a két kérdés, az iraki szerepvállalás és a magyar honvédség átalakításának a kérdése. Az előttünk álló feladatok, a nyitás a külföldi feladatok felé ugyanis feltételezi azt, hogy aktívabban és szélesebb körben kell a honvédségnek vagy az országnak a nemzetközi szinten is szerepet vállalni.*”³⁹

Ez a hadsereg azonban aligha lesz alkalmas egy esetleges hagyományos támadás kivédésére és szakértők szerint alkalmatlan arra is, hogy *megszálljon és pacifikáljon egy viszonylag nagy kiterjedésű országot, területet, hiszen létszáma, kiképzettsége stb. ezt nem teszi lehetővé.* Ez a hadsereg nem lesz képes algériai vagy a vietnami háborúhoz hasonló háborúk megvívására.⁴⁰ De miért is kéne képesnek lennie?

Változtatni kell a működőképesség szempontjából a döntéshozatali és a tevékenységbeli sebességen is. Például a Törökországnak nyújtandó segítségnyújtás már befejeződött, amikor megkapta Magyarország az engedélyt, hogy több ezer vegyvédelmi készlettel támogassa a török lakosságot.⁴¹

A magyar komplementer haderőfejlesztés lényege, hogy azok a feladatkörök, amelyeket egyébként is a NATO rendszerében kellene, hogy végrehajtsa az ország, mint például a légvédelem vagy azok a feladatkörök, amelyek rendkívül drágák, mint például a stratégiai szállítás, amihez nagy szállítógépeket kellene venni, és nagyon drága a fenntartásuk is, vagy ide tartoznak a felderítőrendszerek, ezeket mind a NATO-val együtt, a szövetségi program keretén belül tervezik megvalósítani. Tehát Magyarország részt vesz a szövetségi programokban, az ország nagyságának és költségvetéséhez mérten. Lehetőség nyílik friss NATO-tag szomszédainkkal való együttműködésre is a közös légierő, közös légtérfelügyelet terén.⁴²

III. Magyarország szerepvállalása a nemzetközi válságkezelési műveletekben

III.1. Speciális alakulatok és ezek hadrafoghatósága, politikai problémák

A haderőreform céljaként tehát Magyarország korlátozott számú, speciális kapacitásokkal igyekszik jelen lenni a nemzetközi krízisek rendezésénél az ún. szövetségi hiányképessegek pótlását biztosítandó (hídépítő, víztisztító, egészségügyi, vegyvédelmi, különleges műveleti képességek). A haderő-konceptió – a közös műveleti képesség biztosítása céljából – a *szövetségi képességekhez szervezési*

³⁶ Igaz Dánia 2003 december 15-óta részt vesz a macedóniai PROXIMA elnevezésű katonai-rendőri EU-misszióban.

³⁷ A szerződéses rendszerre való *átterés kisebbségi kérdéseket* is felvet, nagy jelentősége van a cigány fiatalok egzisztenciális és képzettségi felemelésében is, a szükséges asszimiláció egyik szervezett területe. (Deák)

³⁸ Kunos

³⁹ Szenes

⁴⁰ Gyarmati

⁴¹ Szenes

⁴² Szenes

„modulelemekkel” hozzájáruló haderőstruktúrát tervez, amely hazai és nemzetközi környezetben egyaránt alkalmazható. Azzal számol, hogy a mi haderőnkől hiányzó szervezeti modulokat – hadiállapot idején – a szövetség biztosítja a honvédelem számára. A tervezés *2010-re 9 NATO-kompatibilis, telepíthető, teljesen feltöltött, azonnali reagáló bevethető zászlóaljjal számol*. Ehhez igazodik a többi haderőelem feltöltöttsége és készenléte is.⁴³

A Magyar Honvédségnek igen komoly feladatokat jelentett az SFOR, az IFOR és a KFOR⁴⁴ kontingensben való részvétel, melyet azonban elismerésre méltó módon oldott meg. A kihelyezett erők jól vizsgáztak, a kérdés másik oldala azonban, hogy milyen erőfeszítéseket igényelt ezeknek az erőknek az összeállítása, felszerelése, folyamatos utánpótlása és technikai biztosítása.⁴⁵

A kormány 2004 november 23-án döntött arról, hogy Magyarország az Unió számára egy 250 fős könnyű alakulatot ajánl fel. Magyarország tehát maximum 250 főt ad a közös alakulatba (az eddigi ajánlatban egy 156 fős könnyűlövészszázad, egy 30 fős támogató alakulat és egy szintén 30 fős víztisztító szakasz szerepel), ám még folynak a további egyeztetések. A harccsoportok nem képeznek állandó hadsereget, csak akkor hívják őket össze, ha azt a helyzet indokolja. A bevetések a válságövezetekben ENSZ-mandátummal történhetnek, békefenntartó, békeateremtő, humanitárius céllal.⁴⁶

Korábban a Helsinki Force Catalogue 2003-as verziójához Magyarország informálisan - készülve a bővítésre - egy gépesített lövészzászlóaljat ajánlott fel (azaz kb. ugyanezt) és egy légvédelmi szakaszt. Viszont mivel azóta kiderült, hogy az erre szánt MATRA MISTRAL rakéták a feladat ellátására alkalmatlanok ez utóbbi felajánlás a feledés homályába kezd merülni.

Nemzetközi katonai akciók kapcsán a legfőbb problémák azonban talán a magyar belpolitikai konszenzus teljes hiányában keresendők. A NATO művelethez elég a kormánydöntés - mellyel például nemrég belpolitikai viták közepett egy őrszázad Irakba küldéséről döntöttek a hazahívott szállítóalakulat helyére – míg EU missziókhöz a parlament többségi határozata szükséges.

Nem tudjuk továbbá, milyen speciális képességekre (*niche capabilities*) kellene koncentrálnunk. A Balkánon, ill. Cipruson remekül beváltak a műszaki alakulataink. Afganisztánba orvosokat küldtünk, az athéni olimpia ideje alatt Görögországba NATO keretekben mobil vegyi felderítő labort (e felszerelés Európában az egyik legjobb!), Irakba pedig először logisztikai egységet, majd őrszázadot, miközben katonai rendőrökről is szó esett. Legfőbb baj a koherencia hiánya. Végre uniós és magyar szinten is el kell dönteni milyen magyar kapacitást fejlesszünk, milyenre van szükség. E cikk írói a műszaki, illetőleg az ehhez félig-meddig kapcsolódó orvosi-vegyvédelmi alakulatok mellett tennék le voksukat.

III.2. Magyarország afganisztáni és iraki szerepvállalása

*„Hazánk afganisztáni szerepvállalása még 2001-ben kezdődött, amikor az országgyűlés határozatot hozott a terrorizmus elleni harc támogatásáról, illetve az Egyesült Államok vezette, Afganisztán elleni Tartós Szabadság (Operation Enduring Freedom) hadműveletben résztvevő erők "átvonulási" támogatásáról. Ezt követően 2002-ben született újabb országgyűlési határozat, amely engedélyezte az ISAF erők átvonulását. A katonai hadművelet befejeztével Magyarország is csatlakozott az Ideiglenes Afgán Kormányt segítő békefenntartáshoz. Ennek megfelelően 2002 decemberében döntött az országgyűlés az afganisztáni ISAF műveletben történő részvételről. Ez egy maximálisan 50 fős egészségügyi kontingens féléves részvételére adott felhatalmazást, mely legkésőbb 2003. december 31.-ig befejezi feladatát. 2003.-ban egy újabb határozat 2004. december 31.-ig, illetve a NATO-vezetésű misszió befejeződéséig hosszabbította meg a legfeljebb 50 főt kitehető kontingens mandátumát. 2003-ban két magyar tiszt az ISAF-III főparancsnokságán törzstiszti beosztást látott el. Hazánk jelenleg mintegy 15 fővel van jelen a Kabul környéki térségben, akik elsősorban egészségügyi, illetve összekötői feladatokat látnak el.”*⁴⁷

Az Amerikai Egyesült Államok felkérése 2003. április 25-én érkezett a Magyar Köztársaság kormányához, felkérve azt az iraki rendezésben való részvételre. Ekkor azonban még nem született meg a szükséges nemzetközi felhatalmazás ahhoz, hogy egy magyar katonai alakulatot Irakba lehessen küldeni. Az ENSZ BT végül 2003. május 22-én az 1483. számú határozatában elfogadta a kialakult status quo-t

⁴³ Kunos

⁴⁴ SFOR : Stabilization Force / IFOR : Implementation Force / KFOR : Kosovo Force

⁴⁵ Kunos

⁴⁶ Harccsoportok az unió zászlaja alatt

⁴⁷ Afganisztán CIMIC kézikönyve

Magyar katonák szerepvállalása a világ békéjének és biztonságának megteremtésében

2004. november 05.

- nyomtatható verzió - cikk továbbküldése

Fsz.	Misszió megnevezése	Misszió helye	Meglévő létszám	Megjegyzés
1.	UNFICYP	Ciprus/Nicosia	122	Fegyveres békefenntartó
2.	UNOMIG	Grúzia/Szuhumi	7	Katonai megfigyelő
3.	UNMIK	Koszovó/Pristina	1	ENSZ-KFOR összekötő
4.	MINURSO	Nyugat-Szahara	8	Katonai megfigyelő
ENSZ missziók összesen			138	
5.	EBESZ Mission to Georgia (MTG)	Tbiliszi	4	Katonai megfigyelő
6.	EBESZ Tádzsikisztán	Tádzsikisztán	1	Katonai megfigyelő/tanácsadó
7.	EBESZ Mission to Bosnia and Hercegovina	Szarajevó	1	Katonai megfigyelő
EBESZ missziók összesen			6	
8.	EU-AU AMIS CFC (Szudán/Darfur) Kat. Megf. Misszió	Kabkabiya	1	Katonai megfigyelő
9.	EUROFOR	Szarejevó	6	Törzstiszt
10.	EUROFOR IPU	Szarejevó	108	MH KRK
11.	EUROFOR HUMINT CC	Szarejevó	0	Volt AMIB
12.	MFO	Sínai-félsziget	41	Fegyveres békefenntartó (ebből 15 fő rendőr)
13.	CENTCOM Szövetségi Koordinációs Központ	Tampa (Florida)	3	Összekötő főtiszt
14.	OIF (MH Szállítózászlóalj)	Kuvait	0	
15.	OIF törzstisztek	Kuvait	0	
16.	Őr és biztosítórészleg	Irak	10	
ENSZ, EBESZ, MFO, EU-AU missziók összesen			313	
17.	MH MŰV. IR. CSOP.	Irak-Kuvait	0	
18.	MH MŰV. ŐK. CSOP.	Kuvait	0	
19.	NTM-i	Irak (Bagdad)	0	
20.	KFOR-törzs	Pristina	4	Törzstiszt-tiszthelyettes
21.	KFOR MEL	Pristina	10	Eü. labor
22.	KFOR ŐBZ	Pristina	248	Őr és Biztosító Zászlóalj
23.	ISAF MH KGYSZD	Kabul	130	KGYSZD/Törzstisztek (124/7 fő)
24.	ISAF VI	Afganisztán	47	Egyedi beosztások
25.	NATO HQ	Szarajevó	2	Törzstiszt
26.	NHQS törzs	Szkopje	1	Törzstiszt
27.	NATO HQ törzs	Albánia (Tirana)	2	Törzstiszt, tts.
28.	NHQS ŐBSZ	Szkopje	40	NATO HQ őrzés-védelem
NATO missziók összesen			484	
Missziók összesen			797	

Forrás : <http://www.honvedelem.hu>

utólag legalizálva az inváziót. Hazánk ezt a határozatot fogadta el jogalapként az iraki rendezésbe való magyar bekapcsolódás alátámasztására. Az Országgyűlés 2003. június 2-án járult hozzá a stabilizációs és humanitárius műveletek elősegítése érdekében egy 300 fős, a szükséges technikai eszközökkel, fegyverzettel, felszereléssel ellátott kontingens Irakba küldéséhez.

Az országgyűlési határozat után hazánk 2003. 07. 20-án aláírta az Egyetértési Nyilatkozatot az Iraki Stabilizációs Erőkben (*Stabilisation Force in Iraq, SFIR*) való részvételről. A Magyar Szállító-zászlóalj a Központi-déli Koordinációs zónában látott el feladatokat. A zónában a Többnemzeti Hadosztály Parancsnokságának parancsnoka a lengyel származású a Mieczyslaw Bieniek vezérőrnagy. A hadosztály kezdetben 26 nemzetből állt és 9000 főt számlált. A hadosztály alárendeltségébe tartozó Magyar Szállító-zászlóalj rendeltetése a humanitárius segélyszállítmányok biztosítása és eljuttatása volt a civil lakosság részére. A kontingens mandátumát a Magyar Országgyűlés 2004. december 31. utánra szólóan – hosszas, és nem mindig szakmai alapú politikai viták után – nem hosszabbította meg.⁴⁸

III.C Magyarország részvétele az eddigi EU missziókban

Magyarország egy tisztel és egy tiszthelyetessel képviseltette magát az EU CONCORDIA nevű missziójában Macedóniában (FYROM) és az EU első önálló, NATO segítség nélküli missziójában, az ARTEMIS-ben is részt vett, a párizsi főhadiszállás J1 osztályának vezetését Tomolya János alezredes látta el 2003 nyarán. A CONCORDIA-t felváltó katonai-rendőri misszióban, a PROXIMA-ban hazánk 5 fővel vesz részt.

Legújabban a bosznia-hercegovinai ALTHEA misszióba is delegáltunk magyar katonákat: az országgyűlés 2004 november 22-én maximum 300 magyar katona részvételéről döntött Bosznia-Hercegovinában a 2004 december 2-án leváltott NATO SFOR misszió helyébe. (Ez utóbbi misszióban 108 katonai rendész állomásozott.) A parlamenti felhatalmazás nem szabja meg, hogy milyen alakulatot állíthat ki Magyarország, arról a kormány dönt. Kezdetben a jelenlegi 108 rendész szolgál tovább az új vezetés alatt.⁴⁹

⁴⁸ Irak CIMIC kézikönyve

⁴⁹ Harccsoportok az unió zászlaja alatt

Bibliográfia

- Afganisztán CIMIC kézikönyve <http://www.honvedelem.hu/cikk.php?cikk=17568&next=>
- A honvédség hosszú távú fejlesztése és létszáma
<http://www.honvedelem.hu/cikk.php?cikk=15495&next>
- Deák Péter: Haderőn kívüli feltételek és hatások a Magyar Honvédség reformjában in: Hadtudomány 2004/1 (<http://zrinyi.zmne.hu/kulso/mhht/hadtudomany/>)
- Demkó Attila : A Magyar Köztársaság biztonságpolitikai környezetének változásai in: Hadtudomány 2004/1 (<http://zrinyi.zmne.hu/kulso/mhht/hadtudomany/>)
- Dunay Pál: Az átmenet magyar külpolitikája. In: GAZDAG FERENC – KISS J. LÁSZLÓ, A magyar külpolitika a 20. században. Tanulmányok. Bp, 2004, Zrínyi Kiadó.
- EUPOL PROXIMA <http://www.eupol-proxima.org/>
- GAZDAG FERENC, *Az Európai Unió közös kül- és biztonságpolitikája*. Bp, 2000, Osiris kiadó.
- Gyarmati István: A magyar honvédség az Európai Unióban in: Hadtudomány 2004/2 (<http://zrinyi.zmne.hu/kulso/mhht/hadtudomany/>)
- Harccsoportok az unió zászlaja alatt <http://www.honvedelem.hu/cikk.php?cikk=18446&next=>
- Irak CIMIC kézikönyve <http://www.honvedelem.hu/cikk.php?cikk=17569&next=>
- Kunos Bálint: A haderőreform haditechnikai aspektusai in: Hadtudomány 2000/3 (<http://zrinyi.zmne.hu/kulso/mhht/hadtudomany/>)
- OVI / Référendum sur l'OTAN en 1997 <http://www.valasztas.hu/nep97/index.htm>
- Pekó József: A haderőreform néhány stratégiai kérdése in: Hadtudomány 2004/1 (<http://zrinyi.zmne.hu/kulso/mhht/hadtudomany/>)
- Szenes Zoltán: "Magyar haderőreform és az iraki magyar szerepvállalás"
(<http://www.xxiszazadintezet.hu/index2.html>)
- Tálás Péter – Póti László: A magyar kül- és biztonságpolitika új hangsúlyairól. In: GAZDAG FERENC – KISS J. LASZLO, A magyar külpolitika a 20. században. Tanulmányok. Bp, 2004, Zrínyi Kiadó.
- Valki László (szerk.) : A NATO. Bp., Corvina , én.
- András Rácz – András István Túrke: La Hongrie et la PESC/PESD in: Dialogues Européens 2005./
Revue de la Sorbonne Nouvelle